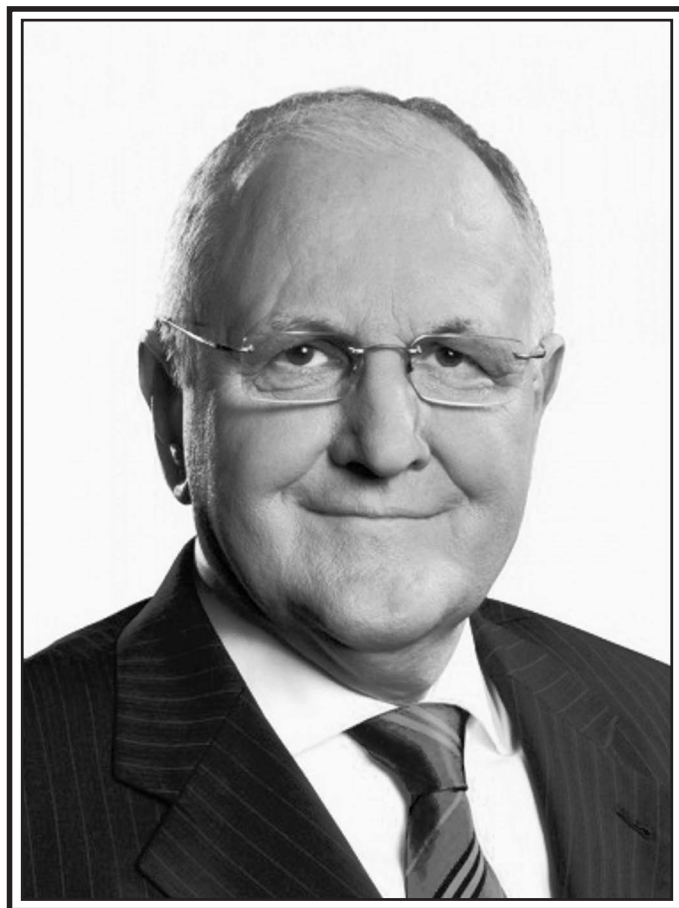


**Doc. PhDr. Dušan Čaplovič, DrSc.**  
(\*18. 9. 1946 – †6. 3. 2025)



Dňa 6. marca 2025 nás vo veku 78 rokov navždy opustil náš kolega a priateľ, významný archeológ, historik, dlhoročný organizátor vedy a politik doc. PhDr. Dušan Čaplovič, DrSc.

Pochádzal zo známej rodiny, ktorej viacerí členovia sa významne zapísali do dejín slovenskej vedy, kultúry a národného života, nielen ako bádatelia, ale nezriedkavo aj ako mecenáši a donori kultúrnych aktivít. Narodil sa 18. septembra 1946 v Bratislave. Detstvo prežil na Myjave, kde ho podľa jeho spomienok na celý život ovplyvnili skvelí učitelia, najmä pani učiteľka Nedobová. Formovali ho aj mnohé rozhovory s evanjelickým spoločenstvom, ale aj rozsiahla knižnica rodiny, či časté návštevy zaujímavých osobností z oblasti kultúry a vzdelávania. Záujem o dejiny v ňom zapálili učitelia na strednej škole na senickej Strednej všeobecno-vzdelávacej škole.

Po maturite študoval kombináciu archeológia – história na Filozofickej fakulte Univerzity Komen-

ského v Bratislave (ďalej FF UK). Skvelí učitelia, z ktorých sa postupne stali významné profesorské osobnosti – Bohuslav Novotný, Matúš Kučera, Tatiana Štefanovičová, Branislav Varsik či Mária Novotná – výrazne ovplyvnili jeho nazeranie na minulosť a podnietili záujem o rekonštrukciu dejíných udalostí i osudov jednotlivcov a spoločnosti.

Vysokoškolské štúdium ukončil v roku 1970 diplomovou prácou *Stredoveká keramika na Slovensku* (školiteľ B. Polla). V rokoch 1969–1973 sa uplatnil ako archeológ a v rokoch 1974–1980 ako vedúci historického odboru vo Východoslovenskom múzeu v Košiciach. Neskôr, v rokoch 1980–1986, pracoval v Archeologickom ústave Slovenskej akadémie vied (SAV). Spočiatku, od roku 1981, viedol košickú pobočku, neskôr prešiel do Nitry, kde bol najskôr vedeckým tajomníkom ústavu a v rokoch 1990–1991 námestníkom pre terénny archeologický výskum. Od roku 1992 bádal v pozícii samostatného vedeckého pracovníka a neskôr vedúceho vedeckého pra-

covníka. V roku 1972 získal titul PhDr., v roku 1982 sa stal na pôde SAV kandidátom historických vied (CSc.) s prácou *Stredoveké zaniknuté dedinské osídlenie na východnom Slovensku* a v roku 1999 doktorom vied (DrSc.).

V rokoch 1992–2001 bol členom Predsedníctva SAV, v rokoch 1995–2001 podpredsedom SAV – vedúcim 3. oddelenia vied SAV pre spoločenské vedy, vedy o kultúre, dejinách a človeku. Aj v tomto období, napriek veľkému zaťaženiu organizačnými povinnosťami, sa neprestával venovať archeologickému a historickému bádaniu a publikovaniu vedeckých i populárno-vedeckých prác. Medzi rokmi 1995–1998 sa zapájal do externej pedagogickej činnosti na FF UK.

Popri týchto aktivitách mal vždy blízky vzťah, doslova puto, s viacerými nestormi slovenskej archeológie, osobitne s V. Budinským-Kričkom v Košiciach, B. Pollom v Bratislave a J. Vladárom v Nitre i Bratislave, ktorí mali značný vplyv na formovanie jeho osobnosti i jeho prístup k tvorivej vedeckej práci.

Po roku 2001 sa aktívne vnoril do politiky. Vo viacerých volebných obdobiach bol poslancom Národnej rady SR. V rokoch 2010–2012 pôsobil ako predseda Výboru NR SR pre vzdelávanie, vedu, mládež a šport. V rokoch 2012–2014 bol ministrom školstva, vedy, výskumu a športu SR. Na svoje korene vo vede a kultúre nikdy nezabudol a tieto skutočnosti mali zjavne pozitívny vplyv aj na jeho politické rozhodovanie.

Popri spoločenskej a politickej angažovanosti bol D. Čaplovič archeológom i historikom telom aj dušou. Aktívne sa venoval najmä výskumu stredoveku na východnom Slovensku v stredoeurópskom kontexte. Intenzívne prepájal archeologický, historický a jazykovedný výskumný priestor. Realizoval mnohé terénne výskumy, z ktorých viaceré patria k najdôležitejším archeologickým objavom slovenskej archeológie. Z nich spomeňme aspoň výskum feudálneho sídla, kostola a zaniknutej stredovekej dediny s panským sídlom spolu s kostolom vo Svinici, odkryv zaniknutej dediny, románskeho cintorína a kostola v katastri obce Malý Horeš, výskum včasnostredovekej osady v Trebišove, zaniknutej dediny Pavľany-Krigov, jedinečné objavy na Hlavnom námestí v Košiciach, vykopávky na hradisku Zemplín či rozsiahle výskumy v kartuziánskom kláštore v Červenom Kláštore, a na materskom kláštore na Kláštorisku v Slovenskom raji, rovnako aj výskum hradu Lubovňa v Starej Lubovni, výskum gotického kostola v Spišskej Belej a kostola s renesančnou zvonnicou v Strážkach pri Poprade.

Vo svojich viac ako 300 vedeckých štúdiách sa venoval aj sociálnym, kultúrnym a etnickým vzťahom v stredovekej spoločnosti. Okrem iného riešil otázky vzniku, vývoja a zániku dedinských sídlisk

v severnej časti Karpatskej kotliny, ako aj počiatky dnešných obcí. Výskumy v mestskom jadre Košíc priniesli jedinečné nálezy, ktoré vďaka interdisciplinárnemu prístupu umožnili rekonštruovať život stredovekého mestského človeka, vrátane zásobovania surovinami, rozvoja remesiel či stravovania. Dnes sa to možno nezdá samozrejmé, no patrilo medzi prvých archeológov, ktorí sa usilovali systematicky zverejňovať výsledky svojich výskumov aj v angličtine, aby prenikli do anglosaského vedeckého prostredia. Bol autorom, resp. spoluautorom takmer dvadsiatich vedeckých monografií. Mimoriadny ohlas mala najmä monografia *Včasnostredoveké osídlenie Slovenska* (1998) a štúdie *The Situation of Archaeological Research of Middle Ages. Agricultural Settlements in the Territory of Slovakia* (1996), *Etnické zmeny a vývoj stredovekého osídlenia v juhovýchodných oblastiach karpatského oblúku (9.–12. storočie)* (1996), *New Facts about the Development of Medieval Rural House in East Slovakia* (1987). Bol členom autorských kolektívov publikácií *Dejiny Slovenska* (2000), *Osmičky v našich národných dejinách* (2018) a *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti I, II* (1998–2001).

Docent D. Čaplovič za svoju vedeckovýskumnú činnosť získal viaceré ocenenia. Aktívne pôsobil v domácich i zahraničných vedeckých spoločnostiach a redakčných radách, medzi nimi v Arbeitskreis für genetische Siedlungsforschung in Mitteleuropa (Bonn), Medieval Settlement Research Group (Durham), Permanent Committee Rurality (Tervuren), kde zastupoval Slovensko, v Komisii pre slovanskú archeológiu pri Medzinárodnom komitáte slavistov vo Varšave, v Slovenskej historickej spoločnosti, ako aj v redakčných radách periodík *Human Affairs*, *Archaeologia historica*, *Historica Carpatica* a *Historický zborník*. V rokoch 1992–1995 zastával funkciu predsedu Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV.

Odišiel vedec a politik, ale predovšetkým pracovitý a priateľský človek, osobnosť s výraznou charizmou. Vždy pripravený pomôcť, bádateľ so zmyslom pre spravodlivosť a férovosť. V našich spomienkach zostane aj ako skúsený odborník, výborný kolega a priateľ, ktorého odkaz budú ďalším generáciám pripomínať jeho hodnotné a trvalé diela.

Češť jeho pamiatke!

doc. PhDr. Matej Ruttikay, CSc.  
Archeologický ústav SAV, v. v. i.  
Akademická 2  
SK – 949 21 Nitra  
matej.ruttikay@gmail.com  
<https://orcid.org/0000-0002-6441-9914>